

Helga Krücke: Die Bereicherung unserer Kenntnis des kindlichen Spiels. Jena, 1936. 73 lap.

Prashila Devi: Wandlungen in der Schu'hygiene seit 1900. Jena, 1937. 31 lap.

A jénai egyetem bölcsészeti karához benyújtott és Petersen professzor bírálata alapján elfogadott doktori értekezések, amelyeknek szerzői természetesen sűrűn idéznek mesterük munkáiból.

1. Teljes címe: »A gyermeki játékról vallott ismeretünknek gyarapodása Groos Károlynak *Die Spiele der Menschen* c. munkája óta és pedagógiai értékesítése főleg az első három iskolaévre«. Két főrésze oszlik: I. Tiszta játékelmélet, II. Pedagógiailag alkalmazott játékelmélet. Amabban előrebocsátja és részletesen kifejti, hogy a régibb, Groos fellépése előtt támadt játékelméletek a kérdésnek mindig csak egyik részét ölelik fel, amelyet Groosnak művében (*Der Lebenswert des Spieles* 1910. *Die Spiele der Menschen* 1899. stb.) nem sikerült szerves egységbe foglalni. A játéknak szorosabb és egységes fogalmát csak a Freud iskolájához tartozó J. Buytendijk adta meg *Vom Wesen und Sinn des Spiels* (1933) c. munkájában. Groos elmélete az ösztönökön épül fel, míg Buytendijk a játékban a szociálisnak nagy iskoláját látja. Ezt a felfogást megerősíti Frobenius (*Kulturgeschichte Afrikas* 1933), a jellem és szellem alkata szempontjából kiegészíti F. Schneersohn orvos (*Geselligkeit und Spiel der Kinder*, *Pädagogisches Zentralblatt* 1933), akinek »klinikai játékelmélete« a gyermekek társulási ösztönét a jellem- és szellemalkattal egyenrangúnak vallja. Ezt követi a különböző játékoknak elterjedése fiúk és leányok között ténybeli vizsgálatok alapján: kisvárosokban Fuxloch *Das Soziologische im Spiel des Kindes* (1930) és nagyvárosokban Tipiak *Das Spiel des Kindes in der Grossstadt* (1928) műve adatainak felhasználásával. Leányok általában többet játszanak, mint fiúk és inkább a nyugodt játékokat (játékszerekkel) kedvelik. Nagyvárosokban a korlátozó *Gyepre lépni tilos!* intelmet az angol *For children only* felírással kellene helyettesíteni. A 2. főrész. először az újabb főirányzatokat ismerteti: a kultúrvilágba való beilleszkedés és annak uralma (Montessori), az életnek megmentése a technikával szemben (Waldorf-iskola), a kultúrvilág szolgálata (Bühler-iskola). Ezt követi a játékoknak fejlődésbeli átalakulása a munkairány felé az 1. életévtől a 13-ig Hetzer és Bühler vizsgálatai nyomán. Szerzőnk ezután a gyakorlati részre tér át: »A játékszernek egyik gyökere gazdasági, a másik pedagógiai jellegű«. Behatóan vizsgálja és számbeli adatokkal szemlélteti a német játékszeripart: fejlődését és kiviteli lehetőségeit, majd egyenként méltatja a játékszereknek három főnemét: »A babával való foglalkozás fejleszti a nyelvi készséget, az építő játékok közvetítik a térbeli törvények ismeretét, végül a mechanikai játékokkal az erőviszonyokról és a mesteremberről szerzünk tapasztalatokat.« *A Játék és iskola* c. zárófejezet a ma uralkodó három főirányt hasonlítja össze a játékkal szemben elfoglalt pedagógiai helyzetre és a munkáltató eszközökre vonatkozóan: *Montessori* kész anyagot állít elének és nem engedi meg annak változtatását különleges esetekre; *Decroly* viszont számol azzal, hogy saját tanító játékein kívül mások is alkalmazhatók; *Petersen* egyszerű bevált munkaanyagot hoz forgalomba, amely alkalmazkodik az egyéni helyzethez, faluhoz, városhoz.

Ahol Montessori megmerevedik, ott Petersen hét utat nyit, amelyeknek »kiélvezését« mindenkor lehetővé óhajtja tenni.

Az egész tanulmány igazi tárgyszeretettel írt, lelkiismeretes munka, mindvégig a dolgok mélyére hat, széleskörű olvasottságról tanúskodik s mindezek alapján alkalmas arra, hogy a gyermeki játékról vallott nézeteinket tisztázza és mélyítse.

2. Teljes címe: »Az iskolai egészségügyben 1900 óta bekövetkezett változások. Útmutatások az iskolai egészségügyi kérdéseknek pedagógiai megoldása érdekében.« Az Indiából származó szerző az iskolai egészségügy fogalmának meghatározása után négy fejezetben foglalkozik tárgyával. Az első, történelmi részben áttekintést ad a kérdésnek fejlődéséről 1900 előtt és után, majd felsorolja a rávonatkozó törvényeket, rendeleteket (tantárgy vagy csak tanfolyam). A második rész az iskolai egészségügyet a nevelés alapvető kérdéseként tárgyalja; feladatai, határai, testnevelés és egészségügy. (a mai »tornaórákat« nem tartja megfelelőknek, lásd 9—11. l.). A harmadik rész a helyesen értelmezett iskolai egészségügynek jelentőségét fejtegeti a nép- és fajegészségügy keretében. A negyedik az előbbiek alapján elénk tárja azokat az utakat és módokat, amelyek követendők lennének, hogy az egészségügy az iskolában az őt megillető helyet elfoglalhassa. Már a 2. részben nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a mai iskolában folyó élet a gyermeki szervezetet olyan értelemben terheli meg, amely merőben ellenkezik testének természetes fejlődésével. Egymagában az a tény, hogy a gyermek az időnek legnagyobb részét csendesülve kénytelen tölteni, ellenkezik a benne rejlő mozgási szükséglettel. *Az egészségügyet nem szabad a tanterv szempontjából méltatni, hanem megfordítva, a tantervet kell az egészségügy követelményeinek megfelelően megállapítani.* Minthogy ennek megvalósítása a mai egyenlősítő (uniformizáló) osztályrendszerben nem lehetséges, az iskolaszervezetnek olyan gyökeres átalakítására van szükség, amely egyúttal számol a jelen nagy német politikai átalakulásnak célkitűzésével: »A németek néppé válásának folyamatával, ... a közösségi élet kialakításával, amely később életközösséggé érlelődik.« Ezt a totális nevelést, amely »alázattal hódol az életnek« és amelyben a szellemi, lelki és testi tevékenység a fejlődés értelmében szerves egészé olvad, a Petersen alapította iskola (*Jena-Plan*) a következő három követelmény megvalósításával igyekszik elérni: 1. A térnek átszervezése, megrögzített padok helyett asztalok és székek. 2. Szabad mozgás csoportokon belül. 3. A napirendnek és szüneteknek új megállapítása. Ez utóbbi eredetisége és 12 éven át mindig elért sikere alapján számot tarthat arra, hogy a következőkben főbb vonásaiban ismertesük. Eszerint a munkadél előtt két fő részre tagozódik: az első 1 óra 35 percig, a második 1 óra 40—45 percig tart. A nagy szünet 40—45, de legalább 35 percet vesz igénybe és három, egymástól szigorúan elkülönített, de együttesen észszerű pedagógiai elgondolást tükröző részre oszlik: 20 perc Jahn-féle szabad torna (naponként felváltva futás, testiskolázás, szekrények, lebegés, nyújtó, labdajátékok stb.). Ezt követi az időközben szellőztetett csoporthelyiségben állva vagy ülve elfogyasztott közös reggeli (nálunk tízórai), míg az utolsó 10 perc a szabad játéknak van fenntartva, »amikor

még a mérsékelt kiabálás is megengedhető, hogy a tüdőkből a rossz levegőnek utolsó maradványai is kiszoríttassanak.« A jéni iskolához hasonló intézet létesült Wörsdorfban (Taunus) is: érdekes leírása olvasható a 23—24. lapon. A meggyőződést sugárzó tanulmány a Petersen egyik művéből vett következő idézettel végződik, amely szélsőségesen állítja egymással szembe a régi és az új iskolát. »Valóban csak két út áll előttünk: vagy arról gondoskodunk, hogy az iskolai újoncok minél hamarabb megtanuljanak csendesen és illedelmesen viselkedni, helyükön mindaddig nyugodtan kitérni, amíg meg nem engedik nekik, hogy felálljanak és kimehessenek; szájukat beöngják, míg nem kérdezik és még több effélét, amivel egészen alávetjük őket az alaki fegyelem korlátainak — vagy úgy alakítjuk át az iskolai *tér*t és — ami döntő jellegű — olyan iskolai *életet* fejlesztünk, amelyben mind a négy alaperő, ama természetes indítékok és mozgatók a lehetőség szerint teljesen kihasználtságuknak, és hogy főleg a gyermek érzelmi életének erői, azaz lelkiülete, kedélye leggazdagabb megnyilvánulásaiban megmaradhassanak, sőt valamennyi éppen azoknak a feladatoknak szolgáltatásába szegődhessék, amelyekre az iskola hivatva van. Ez a második út a mindenképen természetes, mert magától értetődő. Ha kevésbé lenne járatos, azt megmagyarázná minden jónak ismert sorsa: azt, ami közel esik, rendszerint nem szoktuk figyel-münkre méltatni.«

A két rendbeli iskolának ilyen merev, megalkuvást nem ismerő szembeállítását — jöllehet neves pedagógustól származik — nem tartjuk igazságosnak, tehát elfogadhatónak. Teljesen rossz iskola épügy nincs, mint teljesen jó: az iskola is viszonylagos intézmény. A »test-szellem-lélek totális egység« mint eszményi célkitűzést mi is elfogadjuk, ám ennek középpontjában mozgató erőként *a tanuló személye áll*, amelyről a tanulmány szerzője megfeledezik és egyoldalúan a külső (tárgyi) tényezők szószólója lesz. Nyílt kérdés továbbá, vajjon a váltig hangoztatott egészségügyi szempontból mi előnyösebb: egy nagy, 35—45 perces vagy három, 10—15 perces szünet. Az uzsonna elfogyasztására is a termék helyett alkalmasabbnak tartjuk a folyósókat, ahol a hulladékok számára megfelelő tartályok állnak rendelkezésre. Ami végül a »tüdőtisztító kiabálást« illeti, arról hancúrozással megtoldva a régi iskola is bőven gondoskodott.

— m —

Internationale Zeitschrift für Erziehung. 1938. 6. füzet.

Ez a füzet a maga egészében ismét tervszerűen *egy*, homloktérben álló kérdéssel foglalkozik: a leány-, illetőleg nőneveléssel. Öt német, két angol és egy francia tanulmány ad hivatott szerzők tollából áttekintést az egyes országoknak idevágó viszonyairól, amelyeket a következőkben röviden ismertettünk. Az amerikai szerző elénk tárja azt a gyors fejlődési folyamatot, amelyet az ottani nők a művelődés terén elértek. Ez az egyenjogúsítás minden erkölcsi, társadalmi és lélektani gátló megfontolás ellenére az együttes nevelés, oktatás térhódításában is megnyilatkozik: ma 101 férfi, 146 női college mellett 409 együttnevelő (koedukációs) szervezetű. A francia szerző történeti visszapillantásában utal az 1798-i forradalomnak a népiskolának gyakorlatára és Fénelonnak a leányok felsőbb nevelésére tett úttörő hatására.